

לא מפני שמצטרפין זה עם זה לעדות אחת [שהרי הקרובים אינם כשרים להעיד זה עם זה]. אלא כדי שאם יפסל אחד מהן, שאם יכשל אחד מהם בדיבורו כשבית דין יבדקוהו, יצטרף השני עם אחר. (506)

רבי שמעון אומר: אב ובנו וכל הקרובין הפסולים בשאר העדויות, כשרין לעדות החדש.

אמר רבי יוסי: מעשה בטוביה הרופא שראה את החדש בירושלים, הוא ובנו ועבדו משוחרר.

וקבלו הכהנים אותו ואת בנו [כרבי שמעון שהקרובים כשרים].

ופסלו את עבדו המשוחרר, מפני שסברו מצריך שהעדים יהיו מיוחסים. (507)

וכשבאו לפני בית דין, קבלו אותו ואת עבדו המשוחרר, שדינו כדין ישראל, ופסלו את בנו, כדעת חכמים, הפוסלים את הקרובים לעדות החדש.

גמרא:

אמר רב לוי: מאי טעמא דרבי שמעון?

דכתיב [שמות יב]: "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן, בארץ מצרים לאמר: החדש הזה לכם".

כבר נאמר במשנה תורה [דברים לד]: "ולא קם נביא עוד בישראל כמושה".

וחד מהם אמר: בנביאים לא קם כמושה, אבל במלכים קם.

אלא, במה אני מקיים את המקרא "בקש קהלת למצוא דברי הפין"?

כך כוונת המקרא: בקש קהלת לדון דינין שבלב על פי חכמתו, שלא בעדים ושלא בחתראה.

יצתה בת קול ואמרה לו [בהמשך הפסוק] "וכתוב יושר דברי אמת"! כלומר, כבר נאמר במשנה תורה [דברים יז] "על פי שנים עדים יקום דבר".

כב-א שנינו במשנה: מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועכבן רבי עקיבא בלוד וכו'.

תניא: אמר רבי יהודה: חם ושלום שרבי עקיבא עיכבן, שהרי יש לחוש שמא לא יבואו לעתיד לבוא [כמו שאמר רבן גמליאל].

אלא שזפר, ראשה של גדר, עיכבן, ושלה רבן גמליאל, והורידוהו מגדולתו.

מתניתין:

אב ובנו שראו את החדש, את חידוש הלבנה — ילכו לירושלים להעיד.

506. אף על פי שאם נמצא בין העדים קרוב או פסול עדות כולם בטלה ואפילו אם יש שם יותר משני עדים, כמבואר במסכת מכות ו ב, כאן מדובר באופן שהפסול לא התכוין בשעת הראיה

507. תוספות.

שונה את דברי משנתנו?

אמר ליה רב חנן בר רבא: אפכא!

”רבי יוסי אומר: אב ובנו וכל הקרובים כשרים לעדות החדש, אמר רבי שמעון מעשה בטוביה הרופא”.

אמר ליה רב חנן בר רבא: אכן, לפי מה שאתה שונה הלכה כרבי שמעון, שהוכיח כדעתו של תנא קמא, משום הכי, לכן לא אמר לך רב ולא מידי [כלום].

אמר טבי בריה דמרי טבי, אמר מר עוקבא, אמר שמואל: הלכתא כרבי שמעון.

מתניתין:

אלו הן הפסולין לעדות. (508)

א. המשחק בקוביא.

הרגיל להשתתף במשחק בקוביא שמהמרים בה על כספים, והוא פסול לעדות מפני שלוקח כספים מחבירו שלא כדין, שכן “אסמכתא לא קניא”.

והיינו, כספים שניתנו על ידי אדם שסמך על כך שהוא ירויח, אין זו גמירות דעת, והכסף לא נקנה לחבירו.

והרי הוא כגזלן, הפסול לעדות, (509) שנאמר [שמות כג]: “אל תשת ידך עם רשע להיות

למדנו מהמילה “לכם”, כי עדות זו, עדות החדש – **תהא כשרה בכב, משה ואהרן,** אף על פי שאתם קרובים זה לזה.

ורבנן, החולקים על רבי שמעון, מפרשים את הכתוב:

עדות זו [עדות החדש] תהא מסורה לכם, שאתם חשובי הדור.

שלחשובי הדור אני מוסר שיקבלו עדות ויקדשו את החדש. ולא בא הכתוב להכשיר את הקרובים.

שנינו במשנה: **אמר רבי יוסי מעשה בטוביה הרופא.**

ממעשה זה מוכח שבית דין שבירושלים סוברים כדעת תנא קמא, ולא כרבי שמעון.

אמר רב חנן בר רבא: הלכתא כרבי שמעון.

אמר ליה רב הונא לרב חנן בר רבא: הרי רבי יוסי סובר כתנא קמא, ואף המעשה שהביא מוכיח כדברי תנא קמא.

ואילו את אמרת: הלכתא כרבי שמעון?!

אמר לו רב חנן בר רבא: והא זמנין סניאין אמרית קמיה דרב, והלא פעמים רבות אמרתי לפני רב שהלכתא כרבי שמעון, ולא אמר לי רב ולא מידי [כלום].

אמר ליה רב הונא: היכי תנית? איך אתה

א. אבל דעת רב ששת שהמשחק בקוביא אינו בכלל אסמכתא, ופסול משום שאינו עוסק בישוב העולם. ופירש רש”י שלפיכך אינו בקי בטיב דינים ומשא ומתן ואינו ירא חטא. אבל עיין רמב”ם גזילה ו י. וטור ושו”ע שע ב. הרש”ש דייק מדברי הסמ”ע שאסמכתא אינה

508. בגמרא מוכח שכל הפסולין שהוזכרו במשנתנו אינם פסולים אלא מדרבנן [מלבד העבדים כפי שיבואר להלן]. ולכן משנתנו לא מונה אלא את הפסולים הללו, ולא מונה עוברי שאר עבירות. תוספות וראשונים.

509. זו דעת רמי בר חמא, במסכת סנהדרין כה

עד חמס". ודרשו חז"ל: "אל תשת עד חמס" [גולן].⁽⁵¹⁰⁾

פסלוהו.⁽⁵¹²⁾

ב. ומלוי בריבית, פסולים מדרבנן ולא מן התורה, מפני שהלוה נתן למלוה את ריבית מדעתו.⁽⁵¹³⁾

ג. ומפריחי יונים. המשתתף במשחק הימורים על יונים, שאומר אם יונתך תקדים את יונתי — הכסף נתון לך. והרי זה כעין משחק בקוביא.⁽⁵¹⁴⁾

ומדאורייתא אין גולן פסול לעדות, אלא כשנוטל ממון מחבירו שלא בהסכמתו, כעין שנאמר: "ויגזול [חטף] את החנית מיד המצרי" [שמואל ב כג].⁽⁵¹¹⁾ אבל משחק בקוביה, שאינו חוטף ממון חבירו, הרי הוא כשר לעדות מן התורה, אלא שחכמים

512. בגמרא מוכח שלא נמנו במשנתנו אלא גולנים מדרבנן.

ולפיכך פירש רש"י שהמשחק בקוביא אינו גולן מדאורייתא משום שאינו כעין "ויגזול את החנית מיד המצרי".

אבל התוספות כתבו, שהמשחק בקוביא אינו פסול מדאורייתא, כיון שאינו נחשב גולן בעיני עצמו, היות והמפסיד נותן את הממון מדעתו. ומשמע מדבריהם שהמשחק בקוביא עובר איסור דאורייתא, אלא שאינו יודע.

513. כך פירש רש"י, וזה כשיטתו בהערה הקודמת. ותוספות [שנחלקו על רש"י] כתבו, שמדובר בריבית דרבנן, או שמדובר אפילו בריבית דאורייתא אלא שאין המלוה בריבית יודע שהוא עובר איסור, מפני שנדמה לו שרק הממשכן את חבירו בעל כרחו עובר איסור, אבל הנוטל מחבירו מדעתו אינו עובר. והראשונים הקשו על פירוש זה.

והריטב"א פירש, שכוונת משנתנו לפסול את הלוה בריבית, והוא אינו פסול אלא מדרבנן, מפני שנראה לרוב בני אדם שלא אסרה תורה איסור ריבית אלא על המלוה.

514. כך פירש רש"י. וזו דעה אחת במסכת סנהדרין כה א. אבל רב חמא בר אושעיא מפרש

קונה אף מדאורייתא. [וכן נראה מדברי תוספות ד"ה אלן]. אבל עיין ב"ח חו"מ ר"ז. וש"ך ונתיבות שם.

510. רשע דחמס פסול לדברי הכל. והיינו רשע העובר עבירה מחמת חימוד ממון. ובכלל זה האוכל נבילות לתיאבון, שעושה זאת מחמת חימוד ממון, שבשר הנבילה זול יותר מבשר כשר. [סנהדרין כז א ורש"י שם].

רשע העובר עבירה שלא מחמת חימוד ממון [כגון האוכל נבילות להכעיס], נחלקו אביי ורבא בדינו: לאביי — פסול. [שחכמים דרשו "אל תשת רשע עד"] לרבא — כשר. והלכה כאביי. וכתב הרמב"ם עדות י ב שדוקא העובר על לאו שיש בו מלקות או מיתה הוא בכלל רשע הפסול לעדות. ומכל מקום גולן פסול לעדות אף על פי שאינו לוקה, משום שהוא בכלל עד חמס. שם הלכה ד, וכסף משנה שם. ועיין מנחת חינוך לז טו.

511. כך פירש רש"י. ונראה שכוונתו שאין גולן מדאורייתא אלא הנוטל ממון מחבירו נגד רצונו. וכמו שביארנו בפנים. וכן משמע קצת מרש"י ד"ה ומלוי בריבית. אבל הרש"ש הבין שכוונת רש"י שאין גולן דאורייתא אלא החוטף בזרוע, ולפיכך הקשה על רש"י שהרי אף הכופר בפקדון פסול מדאורייתא, אף על פי שאינו חוטף בזרוע.

האשה כשירה לה אף הן אינן כשרין לה.

ומדייקינן: הא עדות שאשה כשירה לה, כגון להעיד על אשה עגונה שמת בעלה, או להעיד על סוטה שהיא נטמאה, כדי שלא תשתה ממי המרים — אף הן כשרין לה!

אמר רב אשי: זאת אומרת, יש להוכיח ממשנתנו, כי גזלן דדבריהם [כגון משחק בקוביא ומפריחי יונים, מלוי בריבית וסוחר שביעית, שהוזכרו במשנה] — כשרין לעדות אשה.

ודוקא גזלן מדרבנן, אבל גזלן דאורייתא שחצוף עד כדי כך לגזול בפרהסיא, לא הכשירוהו חכמים לעדות אשה, אף על פי שהכשירו את האשה והעבד שהם פסולים מדאורייתא.

ד. וסוחר שביעית, העושים סחורה בפירות שביעית ועוברים על מה שנאמר [ויקרא כה] "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה". ודרשו חז"ל, "לאכלה" ולא לסחורה. וכל אלו פסולים מדרבנן, (515) מפני שחכמים חשדום שכשם שהם רגילים לעבור על הדת למען בצע כסף, כך יעידו שקר למען ממון ושודח. (516)

ה. ועבדים כנענים פסולים מן התורה, מפני שדין העבד כדין האשה. ואשה פסולה לעדות [כמבואר בבבא קמא פח א.]. (517)

זה הכלל: כל עדות שאין האשה כשירה לה — אף הן, הפסולים המוזכרים במשנתנו, אינן כשרין לה.

גמרא:

שינינו במשנה: זה הכלל: כל עדות שאין

כן עבר מחמת חימוד ממון. [וזה דעת ר' ירוחם ותוספות ועיטור. ע"ש].

והביא הגר"א שם סייעתא לדבריהם ממה שהמשנה [כאן ובסנהדרין כד ב] אינה מונה בכלל הפסולים דרבנן אלא פסולי חמס בלבד [שעוברים עבירות שיש בהם חימוד ממון] ולא עוברי שאר איסורי דרבנן.

517. עבדים נמנו במשנתנו אף על פי שהם פסולים מן התורה, משום שרבי שמעון [לעיל] מכשיר את הקרובים לעדות החדש. והייתי יכול לומר שכיוצא בזה אף עבדים כשרים, מפני שאין בהם חשש שקר, אלא שהם פסולים משום גזירת הכתוב. [תוספות רשב"א ריטב"א].

והמשנה לא פירשה שנשים פסולות לעדות החדש מפני שיש ללמוד זאת מהמשך המשנה: "זה הכלל: כל עדות שאין האשה כשירה לה אף הן אינן כשרין לה". רשב"א ריטב"א.

שם שזה המלמד יונים להביא יונים אחרות אל השוכך שלו. וכתבו תוספות שאין בזה גזל אלא מפני דרכי שלום.

515. כתבו תוספות, שמדובר כאן בסוחר שביעית בזמן הזה שהיא מדרבנן, או שמדובר אפילו בזמן הבית, בסחורה שאינה אסורה אלא מדרבנן.

[ובריטב"א כתב שאיסור סחורה הוא לאו הבא מכלל עשה ולכן אינם נפסלים על ידי זה. ועיין קצוה"ח נב א. ועיין תירוץ נוסף בריטב"א].

516. נחלקו הראשונים באדם שעבר איסורים דרבנן: מהרמב"ם [עדות י ג] נראה שפסול מדרבנן לעדות. וכן פסק בשלחן ערוך לד ג. אבל הרמ"א הביא שיש חולקים וסוברים שהעובר איסור דרבנן אינו נפסל לעדות אלא אם

מתניתין:

מי שראה את החדש, חידוש הלבנה, בשבת, ואינו יכול להלך לבית דין ברגליו – מוליכים אותו על החמור. (518)

ואף על פי שאסור להוציא משא על הבהמה בשבת, ואדם חולה שאינו יכול ללכת על רגליו חשוב כמשוי. (519)

ואפילו במטה נושאים אותו, על אף שהמיטה היא משאוי!

ואם צודה להם, אם יש אורבים בדרך [ואלו הם הבייתוסים והכותים שהיו אורבים להם לעכבם כדי להטעות את החכמים] – לוקחין בידן מקלות, אף על פי שהם מטלטלים בידים ברשות הרבים.

ואם היתה דרך רחוקה – לוקחין בידם מזונות. (520)

לפי שעל מהלך "לילה ויום", באופן שיספיקו להגיע לירושלים עוד ביום השבת, ויוכלו בית דין לקדש את החודש בזמנו, מחללין את השבת, ויוצאין לעדות החדש.

518. ועוברים בזה על איסור דאורייתא של "מחמר" [כלומר מנהיג את הבהמה עם משא עליה, וגורם לה לטלטל משא ברשות הרבים, ולצאת מחוץ לתחום], שזה איסור לאו ואין בו מיתה וכתר. ריטב"א [על פי שבת קנד ב].

519. כלומר, אף על פי שחי נושא את עצמו, והנושא אדם חי פטור, בכל זאת חולה הרי הוא ככפות, והנושא בשבת ברשות הרבים חייב. [על פי תפארת ישראל, ועיין מפרש על הרמב"ם קדוש החדש ג ג ותוספות יום טוב כאן].

שנאמר [ויקרא כג]: "אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם במועדים". הזהיר הכתוב שקריאת המועדים מקראי קודש תהיה במועדם ולא אחר כך. והדבר תלוי בקידוש החדש על ידי בית דין.

הדרן עלך ארבעה ראשי שנים

פרק אם אינן מכירין

מתניתין:

המשנה ממשיכה לעסוק בעדות החדש:

אם בית הדין המקדשים את החדש אינן מכירין אותו, את העד העולה לירושלים בשבת, היו בית הדין שבעירו משלחין עמו אחר להעידו, להעיד עליו שהוא כשר לעדות. (1)

בראשונה היו בית דין מקבלין עדות החדש מכל אדם, אף אם לא הכירוהו.

משקלקלו הבייתוסים [הגמרא תפ"ש] התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירין.

520. תחילה חידשה המשנה, שמותר לחלל שבת ולעבור על איסור מחמר, שאין בו אלא לאו בלבד. ואחר כך הוסיפה המשנה שמותר אף לטלטל בידים מקלות ומזונות. ריטב"א.

1. מהירושלמי נראה שמשנתנו מדברת בימות החול. והשמיענו התנא שצריך שבית דין יכירו את העדים. ולדעת הירושלמי השמיענו התנא עוד, שאפילו אם עד אחד המעיד על נאמנות העד, די בכך, אבל מסקנת הבבלי שצריך שני

והוינן בה: מאי מהו טיבו של ה"אחר" שמשלחים עמו? — עד אחד.

ומשמע שעד אחד נאמן להכשירו!

וקשה: חד — מי מהימן?! וכי עד אחד כב-ב נאמן להעיד על העד שהוא כשר?! (3)
והתניא, והרי שנינו בברייתא: מעשה שבא

ולפיכך שנינו לעיל שהוצרכו בית דין שבעירו לשלוח עמו אחר להעיד עליו. (2)

גמרא:

שנינו במשנה: אם אינן מכירין אותו משלחין עמו אחר להעידו.

לחלל שבת כדי לקיים את דין קידוש החדש דאורייתא. שהרי אם בית דין לא יכירו את העדים הם לא יקדשו את החדש. וכן מבואר בלשון הריטב"א [להלן ע"ב ד"ה רב אשי בתוך הדברים]. והרשב"א והר"ן [שם באמצע ד"ה אי הכי].

3. תוספות מקשים: מנין לגמרא שאחד נאמן? הרי יתכן שאחד אינו נאמן. ובכל זאת בית דין שולחים עד אחד ומחלל את השבת שמא ימצא אחר שמכיר את העד ויצטרף איתו שם! [וכמו ששנינו בסוף הפרק הקודם בעמוד א בענין אב ובנו שראו את החדש שילכו שמא יפסל האחד ויצטרף השני עם אחר!]

ותירצו: הגמרא אינה מקשה אלא לשון המשנה שנקטה "אחר" ומשמע שעד אחד נאמן. אבל אין כוונת הגמרא להקשות איך מותר לחלל את השבת.

[ומדברי תוספות כאן משמע שהמשנה מדברת בשבת כפי שביאר הפני יהושע הנ"ל הערה 1. אבל שאר הראשונים לא הקשו כן, ונראה כפי שביארנו שם, שלדבריהם משנתנו מדברת בימות החול. והמשנה באה להשמיע את עצם הדין שצריך עד אחר שיעיד על נאמנות העד שמעיד על החודש. ואם כן ודאי משמע ממשנתנו שמספיק עד אחד. ועיין ריטב"א].

ותוספות הרא"ש עונה על קושיית תוספות, שרק על עצם עדות החדש שלחו עדים מספק [כמבואר לעיל בע"א]. אבל להעיד על נאמנות

עדים.

והפני יהושע ביאר בדעת תוספות, בהסבר התלמוד שלנו, שמשנתנו מדברת בשבת, והשמיענו התנא שמחליין שבת אף כדי להעיד על נאמנות העד. וכעין זה פירש בערוך לנר [להלן עמוד ב ד"ה בגמרא וחד] למסקנת הגמרא. עיין שם.

אך מדברי הראשונים להלן [בעמוד ב' על שאלת הגמרא "אי הכי מאי למימרא"] נראה שהמשנה מדברת בימות החול [ולפיכך הוצרכו להוכיח ממקומות אחרים שמחללים שבת כדי להעיד על נאמנות העד]. עיין רשב"א ר"ן וריטב"א וכן נראה מתו"ט [וראה להלן הערה 3 בסוגריים].

ומכל מקום, הלכה למעשה לדעת כל הראשונים, מחליין שבת כדי להעיד על נאמנות העד. וטעם הדבר מבואר להלן [הערה 2].

2. משמע שמדאורייתא אין צריך שבית דין יכירו את העדים, אלא חכמים תקנו כן.

והקשה הטורי אבן: אם כן, היאך אפשר לחלל את השבת בשביל תקנה דרבנן [כמבואר בהערה הקודמת]? הרי מדאורייתא אף אם לא מכירים את העדים, הם נאמנים [ואין בית דין יכולים לתקן לעבור על איסור חילול שבת דאורייתא בקום ועשה]!

ותירץ: מאחר שחכמים תקנו שלא יקבלו עדים שאין בית דין מכירים, ממילא יש צורך